

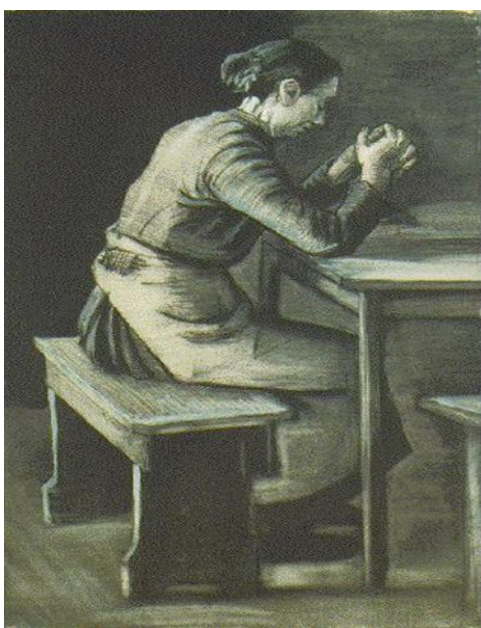
די מחילה

מחילה

ה' ליוויק

תרגום: מרים אגבור

הקדמה

Woman Praying, Vincent van Gogh, 1883

ילדותו של ה' ליוויק לא הייתה קלה. המשורר, הסופר והמסאי נולד ב-1888 בעיירה הומן בבלארוס למשפחה מרובת ילדים והוא היה הבכור מבין תשעה ילדים. משפחתו חיה בדוחק רב והאב, שהתפרנס בקושי מלימוד נערות עברית בסיסית לצורך תפילה, היה אדם קשה וקצר רוח שגם היכה את ילדיו. בשנותיו המאוחרות מעלה ליוויק את הסיפור "מחילה" בו הוא חוזר אל בית ילדותו ומעלה על הכתב את היחסים המורכבים בין הדורות כאשר במרכז הסיפור עומדות סבתו ואימו. בקריאה פשוטה הסיפור עשוי להיראות קטן ונאיבי, אך הקורא שמכיר את הרקע המשפחתי של ליוויק לא יכול שלא לתהות לאיזו מחילה בין דורית הוא מייחל.

ניב

בשנות ילדותי בשטעטל, נהגתי ללכת בכל ערב יום הכיפורים לסבתא רייזע, אמו של אבי, לקבל ברכה.

לא היה עלי לצעוד מרחק רב, כי סבתא רייזע, מאז שהכרתי אותה, הייתה אלמנה שפרנסה עצמה

ליד

יעדן ערב-יום-פיפור פלעג איך, אין מיינע יינגל-יאָרן אין שטעטל, גיין צו דער באַבע רייזע, מייַן טאַטנס מאַמע, זי זאָל מיך בענטשן.

גיין האָב איך ניט באַדאַרפֿט קיין סך, ווייל די באַבע רייזע - זינט איך האָב זי געדענקט, אָן אַלמנה - האָט זיך אויפֿגעהאַלטן בייַ איר טאַכטער, בייַ דער מומע רבקה, דעם טאַטנס שוועסטער, וועלכע האָט געווינט ניט ווייַט פֿון אונדזער שטיבל, כמעט אַנטקעגן איבער.

אצל בתה, הדודה רבקה, אחות אבי שהתגוררה לא הרחק מביתנו הקטן, כמעט ממול.

היה פרק זמן בו סבתא רייזא התגוררה איתנו, אך בינה לבין אמי לא שרר שלום, לכן עברה הסבתא להתגורר אצל בתה רבקה.

אבי לא היה מרוצה מכך, אך הוא הבין שאין ביכולתו לכוון שלום ביניהן ולכן מוטב שהסבתא תפרנס עצמה אצל אחותו.

לא קל לי לומר מדוע לא שרר שלום בין סבתא לבין אמי. כשאני מהרהר בכך היום, חמישים שנה מאוחר יותר, הסיבות נראות לי ילדותיות מאד. שתי הנשים היו טובות לב מטבען, שקטות וביישניות. עם זאת, הן היו נשים קשות יום, אחוזות בצבת מצוקת הפרנסה. שתיהן היו אופות. האפייה בשטעטל בימים ההם התבצעה בדרכים הפרימיטיביות ביותר, ולכן הייתה עבודה קשה מאד, עבודת פרך של ממש. הסבתא, אז כבר זקנה ואופת לחם מנוסה, לא הסכימה בשום אופן לוותר על הדוכן בשוק ועל מאפי הלחם שלה. אולם, בביתנו הקטן לא היה מקום לשתי אופות. הן לא יכלו לחלוק זו עם זו את התנור שלנו, תנור אחד לשתי אופות. כל אחת מהן ביקשה להכניס את מאפייה לתנור מוקדם ככל האפשר, על מנת שיהיו מוכנים לשוק מוקדם ככל האפשר.

אני זוכר עימותים תכופים ביניהן בגלל התנור. תחושות כעס ועוינות שלא באו לידי ביטוי התפרצו בסופו של דבר והפכו למלחמה.

מחלוקת הלחם המטרידה הראשונה, אשר התגלעה לעיניי בימי ילדותי, העכירה את רוחי. לא ידעתי לצד מי להיות, את מי להצדיק. לא פעם ראיתי את שתיהן ועיניהן אדומות מבכי.

כאשר עזבה סבתא את ביתנו ועברה לגור ממול אצל הדודה רבקה, למראית עין נעשה קל יותר בביתנו, אך רק למראית עין. למעשה, גם אבא וגם אמא נִדְּמו כאשמים. גם סבתא, בעצמאותה החדשה, לא חשה מרוצה. גם היא נשאה בליבה חלק גדול מהאשמה. ואני, המבוגר שבנכדים, הפכתי לקרוב ביותר עבודה, למי שבכל הזדמנות

געוען אַ צייט, ווען די באַבע רייזע האָט געווינט מיט אונדז, אַבער צווישן איר און מיין מאַמען איז ניט געווען קיין שלום - האָט זיך די באַבע אַריבערגעקליבן צו איר טאַכטער רבקה.

דער טאַטע מיינער איז ניט געווען צופרידן דערפֿון. ער האָט אַבער איינגעזען, אַז ער קען דעם שלום ניט איינשטעלן און אַז ס'איז בעסער די באַבע זאָל זיך אויפֿהאַלטן ביי זיין שוועסטער.

פֿאַר וואָס איז ניט געווען קיין שלום צווישן דער באַבען און מיין מאַמען - איז מיר ניט לייכט צו זאָגן. איצט, מיט אַ פֿופֿציק יאָר שפעטער, ווען איך טראַכט וועגן דעם, זעען מיר אויס די סיבות זייער קינדעריש. ביידע פֿרויען זיינען געווען גוטע אין זייער נאַטור - שטילע און שעמעוודיקע. מערניט - ביידע זיינען געווען פֿאַרהאַרעוועטע, אַריינגעקלאַמערטע אינעם ביטערן קלעם פֿון פרנסה. ביידע זיינען זיי געווען בעקערינס. און בעקעריי, אין אַמאָליקן שטעטל, אין די פרימיטיווסטע אופנים, איז געווען אַ שווערע מלאכה ביז גאָר. ממש אַ פראַצע. און די באַבע, שוין דעמאָלט אַ זקנה, אַ דערפֿאַרענע ברויטבעקעריי, האָט בשום־אופן אויף אירע עלטערע יאָרן ניט געוואָלט אויפֿגעבן ניט איר קרעמל אויפֿן מאַרק און ניט די ברויטגעבעקסן אירע. איז פֿאַר זיי ביידן, פֿאַר די צוויי בעקערינס, ניט געווען גענוג פֿלאַץ אין אונדזער שטיבל. דער הויפט האָבן זיי זיך ניט געקענט איינטיילן מיט דעם אויוון אונדזערן. איין אויוון פֿאַר צוויי בעקערינס. יעדע האָט געוואָלט איר געבעקע וואָס פֿרֿיער אַריינגעזען אין אויוון, כדי וואָס פֿרֿיער אים האָבן פֿאַרטיק צום מאַרק.

איך געדענק אַפֿטע צוזאַמענשטיסן צווישן זיי צוליבן אויוון. פֿאַראיבלס, ניט אַרויסגעזאָגטע פֿאַרדראָסן, וואָס פֿלעגן סוף־כל־סוף אַרויספֿלאַצן און אַריבערגיין אין אַ קריג.

די ערשטע אומהיימלעכע ברויט־מחלוקת, וואָס האָט זיך אַנטפֿלעקט פֿאַר מיר אין מיין קינדערייט. אַ מחלוקת וואָס איז געפֿאַלן שווער אויף מיין געמיט. איך האָב ניט געוואָסט מיט וועמען צו האַלטן, וועמען אַנצונעמען פֿאַר גערעכט. איך האָב ניט איין מאָל געזען זיי ביידן מיט אויגן רויטע פֿון געוויין.

ווען די באַבע האָט זיך אַרויסגעקליבן פֿון אונדז און איז אַוועק וווינען קעגן איבער צו דער מומע רבקה, איז אין שטוב ביי אונדז לפנים געוואָרן לייכטער. אַבער נאָר טאַקע לפנים. סיי דער טאַטע, סיי די מאַמע האָבן אין דער אמתן אויסגעקוקט ווי פֿאַרשולדיקטע. די באַבע אַליין, אין איר נייער זעלבשטענדיקייט, האָט זיך אויך ניט געפֿילט צופֿרידן. אויך זי האָט אין איר האַרצן געטראָגן אַ היפשן טייל שולדיקייט, און איך, דער עלטסטער פֿון די אייניקלעך, בין געוואָרן דעריבער פֿאַר איר דער נאָענטסטער, צו וועמען זי האָט, ביי יעדער געלעגנהייט, געזוכט אַרויסצווייזן גוטסקייט און לייבשאַפֿט - די

חיפשה להראות לו טוב לב ואהבה, טוב לב שאנשים נוטים להדחיק ולהליט כמו באבן כבדה בעימותים העלובים ביניהם. הם היו שמחים לו בא מישהו לקראתם וסייע להם להסירה מליבם.

אמא ידעה שאני הולך לסבתא לעיתים תכופות, יותר מן הילדים האחרים, ואני חשתי שהייתה מרוצה מכך. גם עבורה הייתי השליח המשבש מעט את הסבל שנבע מהרוגז שביניהן.

הרוגז החזיק מעמד זמן רב, שנה שלמה כמעט. סבתא לא באה אלינו, ואימא נמנעה מלהיכנס לביתה של הדודה רבקה. חמות וכלה לא דברו ביניהן שנה שלימה. אמא סברה שסבתא אשמה יותר ממנה, מאחר שהיא, סבתא, הייתה אדם בודד ולא הייתה צריכה להיות מסורה בגוף ונפש לאפיית לחם כמוה, כאימא שלי, שנשאה בעול פרנסת המשפחה.

קשה במיוחד היה מצבו של אבי. עודני רואה אותו מתחבט בין שני האנשים הקרובים לו ביותר, בין שתי המחויבויות, ולא מסוגל להתמודד עם המצב.

בינתיים, תנור הלבנים המיוחס הפרוש במלוא הדרו על שליש מביתנו הקטן ממשיך בשלו: הוא ניצת, מתלהט, מקבל לתוכו דברי מאפה אחד אחר השני, מוציא אותם אפויים ומושחמים, נכבה, מתקרר ונרדם, ואין זה מפריע לו כלל שאימא וסבתא חלוקות ביניהן ואינן מדברות אחת עם השנייה בגללו.

שנה שלמה כמעט הן אינן מדברות זו עם זו בגללו.

עד שקורה נס, מגיע ערב יום הכיפורים.

מוקדם בבוקר אני כבר אצל סבתא, כדי לקבל את ברכתה. לא רק אני. כל הילדים שלנו.

אמא בעצמה אמרה: "לכו ילדים לסבתא לקבל ברכות." אמא אמרה זאת מתוך כוונה, בכדי שאבא ישמע את דבריה.

התרוממתי ורצתי במהירות. חשתי שדברים נפלאים עומדים להתרחש. שמחה קדושה וטהורה תגיע כשסבתא תפשוט את ידיה ותניחן על ראשי.

גוטסקייט, וואָס מענטשן, אין זייערע בידנע צוזאַמענשטויסן, פֿאַרשטיקן אין זיך, דעקן עס צו ווי מיט אַ שווערן שטיין און זיינען גערן אַז עמעצער זאָל זיי קומען אַנטקעגן און העלפֿן אַ ריר צו טאָן דעם שטיין פֿון איבערן האַרץ.

די מאַמע האָט געוואָסט אַז איך גיי צו דער באַבען אָפֿטער ווי די אַנדערע קינדער, און איך האָב געפֿילט אַז זי איז געווען צופֿרידן דערפֿון. אויך פֿאַר איר בין איך געווען דער שליח וואָס צעשטערט אַ ביסל די שווערקייט פֿון זייער רוגז.

דער רוגז אָבער האָט אַנגעהאַלטן לאַנג, כּמעט אַ גאַנץ יאָר. די באַבע איז ניט געקומען צו אונדז, און די מאַמע האָט אויסגעמיטן צו גיין צו דער מומע רבקה אין שטוב. שוויגער און שנוור האָבן אַ גאַנץ יאָר ניט גערעדט צווישן זיך. די מאַמע האָט געהאַלטן, אַז די באַבע איז שולדיקער פֿון איר, ווייל זי, די באַבע, איז איין מענטש אַליין און דאַרף ניט זיין אַזוי אַריינגעטאָן מיט לייב און לעבן אינעם ברויטגעבעק ווי זי, די מאַמע מיינע, וואָס טראָגט אויף זיך דעם פּרנסה־יאָך פֿון אַ גאַנץ הויזגעזינד.

גאָר שווער איז געווען דעם טאַטנס לאַגע. אַט זע איך אים ווי ער וויגט זיך צווישן צוויי נאָענטסטע מענטשן, צווישן צוויי פֿליכטן, און ווייס ניט ווי אויסצוקומען מיט זיך.

און דער ציגלנער אויוון, דער ברייט צעשפּרייטער מיוחס איבער אַ גאַנצן דריטל שטח פֿון אונדזער שטיבל, טוט זיך זיינס: ער פֿייערט זיך אָן, ברענט זיך אָן, נעמט אַריין געבעק נאָך געבעק, גיט זיי אַרויס צוריק אויסגעבאַקן און פֿאַרברוינט, פֿאַרלעשט זיך, ווערט אָפּגעקילט און שלאָפֿט אַיין, און ס'אַרט אים גאָר ניט, וואָס מאַמע און באַבע זיינען צעקריגט און רעדן נישט צווישן זיך צוליב אים.

כּמעט אַ גאַנץ קיילעכדיק יאָר רעדן זיי ניט איינע מיט דער אַנדערער צוליב אים.

ביז אַ נס געשעט - ערבֿ־יום־כיפור קומט אָן.

גאַנץ פֿרי בין איך שוין ביי דער באַבען, זי זאָל מיך בענטשן. ניט נאָר איך. אַלע קינדער אונדזערע.

די מאַמע אַליין האָט געזאָגט: "גייט, קינדער, צו דער באַבען אויף בענטשונג." די מאַמע האָט עס געזאָגט מיט אַ כּוונה, אַז דער טאַטע זאָל הערן ווי זי זאָגט עס. ס'האַט מיך אַ הייב געטאָן מיט אַן אימפעט, מיט אַ געלויף. ס'וועלן ווונדער געשען, האָב איך געפֿילט. אַ ווייסע, הייליקע פֿרייד וועט קומען ווי נאָר די באַבע וועט אויסטרעקן אירע הענט און אַרױפֿלייגן זיי אויף מיין קאָפּ.

סבתא לבושה בבגדי שבת. דלים, אך נקיים. פניה לבנים ומוארים. היא קטנה ונמוכה, אך עכשיו היא נראית גבוהה הרבה יותר. קצוות המטפחת שעל ראשה נרעדים כלהבות קטנטנות. המשקפיים שעל אפה מפרפרים בשל הדמעות הגדולות הזולגות כבר מעיניה, עוד לפני שהתחילה לברך.

והנה היא מתחילה. ליבי מתחיל לפעום כשאני חש בידיה הזקנות והמותשות מונחות על שער ראשי ומכסות את מצחי. היא מושכת אליה את ראשי ושפתיה מתחילות לנוע ולמלמל, ומילים שנשמעות בקושי מתחילות לזרום משפתיה במין ניגון, במין יבבת ניגון, אשר מתמוססת בתוך אברי הגוף.

כשהיא מסיימת היא שואלת:

"מה שלום אימא?"

וכשאני אומר: "אימא אמרה לבוא אלייך לקבל ברכה", מאירה החגיגות את פניה ביתר שאת. היא מתרוממת ואומרת: "עכשיו אלך אתכם, ילדים, לאימא."

בשמחה גדולה אנו ממהרים לביתנו. אנו רצים פנימה עם הבשורה:

"סבתא באה אלינו!"

הנה היא כבר חצתה את המפתן. אבא ואימא עומדים ביראת כבוד.

"יום כיפורים טוב, שנה טובה. מחילה וסליחה לנו ולכל היהודים. מחילה, ילדים, מחילה."

די באבע איז אָנגעטאָן שבתדיק. אָרעם, אָבער ציכטיק. איר פנים ווייס, ליכטיק. זי איז אַ קליינע, אַ נידעריקע, אָבער איצט זעט זי אויס אַ סך העכער. די שפיצן פֿון איר טיכל אויפֿן קאָפּ ציטערן ווי פֿלעמלעך. די שפּאַקולן איבער איר נאָז פֿלאַטערן, וואָרעם פֿון אירע אויגן רינגען שוין גרויסע טרערן. שוין, איידער נאָך זי הייבט אָן איר ברכה.

און אַט הייבט זי אָן. דאָס האַרץ נעמט אין מיר קלאַפֿן ווי איך דערשפיר אירע אַלטע, אויסגעהאַרעוועטע הענט איבער מיר, ווי זיי לייגן זיך אַרויף אויף מייןע האַר פֿון קאָפּ און דעקן איבער מיין שטערן. זי ציט צו דעם קאָפּ מייןעם צו זיך, און אירע ליפֿן נעמען זיך באַוועגן, נעמען פֿליסטערן, און ווערטער, קוים־קוים צו הערן זיי, נעמען אַראָפֿפֿליסן פֿון אירע ליפֿן אי מיט אַ געזאַנג אַזאַ, אי מיט אַ שלוכץ אַזאַ - אַ געזאַנג־געוויין, וואָס צעגיסט זיך איבער אַלע אַברים.

אַ זי ענדיקט, גיט זי אַ פֿרעג:

"וואָס מאַכט די מאַמע?"

און אַז איך זאָג: "די מאַמע האָט געהייסן גיין צו דיר אויף בענטשונג", ווערט איר פנים נאָך פֿייערלעכער אויפֿגעלויכטן. זי גיט זיך אַ שטעל אויף און גיט אַ זאָג: "איצט וועל איך גיין מיט אייך קינדער, צו דער מאַמען".

מיט גרויס שימחה יאָגן מיר צו דער שטוב צו אונדז. מיר לויפֿן אַריין מיט דער בשורה:

"די באַבע גייט צו אונדז!"

און אַט איז זי שוין אַריבער די שוועל. טאַטע און מאַמע שטייען דורכגענומענע מיט יראַת־הפֿכּוּד.

"אַ גוט יום־פיפור, אַ גוט יאָר. מחילה און סליחה אונדז און אַלע ייִדן. מחילה, קינדער, מחילה".

על המתרגמת **מרים אגבור**: עבדתי בבנק למעלה מ-30 שנה. הורי דברו בבית יידיש. חלומי מאז לימודי בתיכון היה לקרוא את כתבי שלום עליכם ביידיש. אחרי פרישה מוקדמת, למדתי במחלקה לספרות יידיש באוניברסיטת בר-אילן במשך כ-10 שנים שם רכשתי בקיאות רבה בקריאה וכך הגשמת את חלומי. זה מספר שנים שאני משתתפת בשיעורים בבית שלום עליכם וביניהם בסדנה לתרגום מידיש לעברית. התחלתי לתרגם לפני כ-12 שנים. חומרי התרגום הראשונים היו מכתבים ובהמשך הדרך עברתי גם לתרגום סיפורים, שירים, קטעי עיתונות ועוד.

